

5.5 Методичні аспекти організації проєктної діяльності в освітньому процесі

Проектну діяльність як метод навчання й розвитку на сучасному етапі розвитку освіти справедливо вважають однією з найперспективніших складових освітнього процесу, оскільки саме вона створює умови для самореалізації і саморозвитку здобувачів освіти, формує їхні мовленнєві, інформаційні, соціальні, полікультурні та інші компетенції. Адже саме проєктування створює умови для творчої самореалізації тих, хто навчається, підвищує мотивацію до навчання і сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формує навички пошуково-дослідницької технології. Участь у проєктній діяльності сприяє розвитку життєвої компетенції в цілому, однак найважливішими напрямками її застосування є розвиток соціальної, інформаційної, політико-правової та полікультурної компетенцій.

Проект як творча, інноваційна діяльність – це спеціальне завдання, план, задум, шлях вирішення проблем, в результаті якого повинно вийти щось нове: продукт, відношення, книга, плакат, сценарій, презентація й т. д. Самостійне здобування знань, систематизація їх, можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, бачити проблему і приймати рішення відбувається саме через метод проєкту.

Використання проєктної методики дає результати на всіх етапах навчання, оскільки суть проєктної методики відповідає основним психологічним вимогам особи на будь-якому етапі її розвитку. Перш за все, це обумовлено:

- проблемним характером проєктної діяльності: в її основі лежить практично або теоретично значима проблема, пов'язана з реальним життям;
- неконфліктним характером проєктної діяльності: проєктна методика передбачає перебудову стосунків у процесі активно-пізнавальної розумової діяльності.

Під час організації проєктної діяльності у здобувачів освіти розвиваються:

- пізнавальні здібності (планування проєктної діяльності, пошук шляхів розв'язання проблеми, вибір оптимальних способів і засобів діяльності, аналіз і синтез інформації);
- креативне мислення (на всіх стадіях роботи над проєктом);
- дивергентне мислення (подання якнайбільше ідей щодо розв'язання проблеми в межах теми проєкту);
- активність і самостійність (опис індивідуальної частини проєкту, планування, дослідження, оцінювання, самостійний вибір форми представлення результату діяльності);
- просторова уява (планування часу роботи над проєктом, передбачення необхідних ресурсів, уміння оцінити та відібрати найбільш слушні ідеї);
- критичне мислення (на всіх етапах проєктної діяльності);
- сенсомоторні навички (на етапі виготовлення освітнього продукту) [158].

Крім того у них формуються навички:

- вербального та невербального спілкування під час збору необхідної інформації;
- роботи в команді у вигляді взаємодопомоги та взаємопідтримки учасників проєктної діяльності);
- емоційно – вольової сфери на всіх етапах роботи над проєктом;
- врахування потреб інших при плануванні роботи над проєктом;
- само – та взаємооцінювання проєктної діяльності за визначеними критеріями.

Основними вимогами щодо використання проєктної технології в освітньому процесі є :

- наявність значущої у дослідницькому і творчому плані проблеми, яка потребує інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення;
- практична, теоретична, пізнавальна цінність передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність здобувачів освіти;
- структурування змістовної частини проєкту (із поетапними результатами);
- використання дослідницьких результатів [157].

Проектування передбачає планування, аналіз, пошук, реалізацію, результат (замислив – спроектував – здійснив) [156]. У зв'язку з цим робота над навчальним проектом організовується за такими етапами:

I. Етап постановки мети – усвідомлення учасниками проектної діяльності конкретної задачі (організація проекту).

II. Етап планування роботи – вибір раціонального способу дії (планування проекту).

III. Етап виконання – реалізація діяльності, яка супроводжується поточним контролем і перебудовою за необхідності (реалізація проекту).

IV. Етап перевірки результатів, виправлення помилок, зіставлення отриманих результатів із запланованими, підбиття підсумків роботи та її оцінювання (підсумок проекту).

Метою першого етапу роботи над навчальним проектом є засвоєння фактів або опис явища, яке буде досліджуватись. Провідним психологічним механізмом виступатиме асоціація. А домінуючими видами діяльності – сприйняття, осмислення та запам'ятовування. Відповідними методами при цьому будуть розповідь, репродуктивна бесіда, демонстрування, ілюстрація та ін. Вони активізують психічні процеси, сприяють первинному сприйняттю змісту роботи.

Метою другого етапу є створення навчального середовища, сприятливого для природного виникнення в учасників освітнього процесу бажання брати участь у проектній діяльності, усвідомлення її задач, передбачення цілі задуму. Психологічними механізмами при цьому є механізми творчої діяльності (передбачення, прогнозування, висування припущення, перебирання альтернатив, уявне моделювання, інтуїтивне обґрунтування тощо.) Засобами такої діяльності стануть методи стимулювання і мотивації навчання, а саме: навчальна дискусія, створення проблемної ситуації, «коло ідей», «мозковий штурм», метод висування і перевірки припущення, навчальне заохочення. Поєднання на цьому етапі репродуктивних та інтерактивних методів забезпечує в умовах розвивального навчання перехід кількісного накопичення відомостей і

фактів у нову якість – уміння застосовувати засвоєння прийомів у процесі подальшої пошуково – дослідницької діяльності.

Метою третього етапу роботи над навчальним проєктом є відтворення певного способу діяльності у процесі розв’язання сформульованих задач. Провідним психологічним механізмом є механізм продуктивної діяльності, а домінуючою групою методів – методи застосування прийомів діяльності. До них належить частково – пошуковий метод, дослідницький, навчальний експеримент, аналіз нової інформації, порівняння фактів, навчальне моделювання та конструювання, комбінування способів розв’язання проблеми, ділова гра, взаємонавчання тощо. Їх головною функцією є підготовка та розробка необхідних ресурсів для проведення індивідуальної чи групової роботи; організація активної пошукової (дослідницької) та продуктивної діяльності в нових умовах; створення розвивального освітнього середовища, яке ініціюватиме творчий процес у всіх учасників навчальної ситуації.

Метою завершального етапу роботи над навчальним проєктом є оцінювання діяльності учасників. Провідним психологічним механізмом діяльності – рефлексією – визначається відповідна група методів контролю за результатом і самоконтролю. Перший з них передбачає підсумкові дії. Не заперечуючи самостійне значення цього методу, зауважимо, що діяльність залишається не незавершеною, якщо далі не йде оцінка й самооцінка, що особливо важливо в проєктній діяльності.

Розглянемо зміст проєктної діяльності учасників на кожному її етапі.

I етап. Організація проєкту - етап визначення стратегії діяльності, яка полягає у виборі виду і теми проєкту, формуванні провідної проблеми та дидактичної мети. До роботи на цьому етапі здобувачі освіти переважно не долучаються. Обираючи тему проєкту, організатору проєкту варто орієнтуватися на такі критерії:

- чим дійсно серйозно захопить пропонований проєкт;
- чи піддаватиметься він успішній реалізації;
- чи буде мати практичний, особистісно чи соціально значущий результат;

- чи зумовить виконаний проєкт у процесі його реалізації подальшу серію проєктів.

II етап. Планування проєкту – етап, у процесі якого відбувається:

- ознайомлення із загальною темою навчального проєкту та стимулювання виникнення інтересу до неї;
- окреслення кола проблемних питань;
- зорієнтування учасників на усвідомлення задуму проєкту;
- скерування на можливі шляхи розв'язання проблеми та ймовірний результат діяльності.

Після такого «занурення» у проєкт організовується активна спільна (чи індивідуальна) проєктна діяльність. Для цього, за бажанням учасників утворюються творчі групи й обирається напрям діяльності, який узгоджується із загальною темою та ідеєю проєкту. Учасники визначаються з формою представлення результатів. На цьому ж етапі визначаються критерії оцінювання діяльності учасників.

III етап. Реалізація проєкту. Характер діяльності здобувачів освіти – інформаційно – операційний, в ході якого визначаються можливі джерела інформації, збирається необхідний матеріал, безпосередньо виконуються поставлені завдання проєкту. Організатор займає позицію консультанта, а за потреби – координатора. Він спрямовує пошукову діяльність здобувачів освіти в оптимальному напрямі. Самостійна пошукова робота підпорядкована певній логіці та здійснюється за таким алгоритмом:

- усвідомлення проблеми пошуку;
- з'ясування незрозумілих питань;
- спостереження, збір фактів, доказів;
- аналіз та узагальнення зібраних даних;
- узгодження виконаної роботи із запланованою;
- висновки.

Підведення висновків завершується застосуванням набутих знань у практичній роботі. Їх результатом повинен бути реальний освітній продукт, що

має суб'єктивну або об'єктивну цінність. Отримавши його, здобувачі освіти дають відповіді на такі запитання:

- Які знання знадобилися у практичній роботі?
- Який особистий досвід могли використати?
- Який новий досвід отримали?
- Що змінилося в результаті виконання проєкту?
- Що покращили для себе чи для інших людей?

IV етап. Підсумок проєкту. На завершальному етапі розробки проєкту передбачається оформлення і презентація його результату, аналіз та оцінювання проєктної діяльності учасників. На цьому етапі координатор проєкту та учасники проєкту аналізують виконану роботу, виявляють її переваги та недоліки, оцінюють свою участь у проєкті, складають плани на майбутнє. Важливість цього етапу пояснюється тим фактором, що кожна справа має бути доведеною до кінця. Відчуття завершеності виникає під час представлення результату проєкту. Педагогічна цінність підсумкового етапу полягає не у виявленні якості виконаного продукту, а в ході самої діяльності. Координатора передусім цікавить, як працювали здобувачі освіти, як змогли реалізувати свої можливості, якою мірою виявили свою самостійність, яких нових знань і вмінь набули. Для них цей етап пов'язаний із демонструванням зростання своєї компетентності.

Пропуск навіть одного з цих етапів, а також недостатня самостійність учасників освітнього процесу знижують ефективність проведення проєктної діяльності.

Педагогічною метою проєктної діяльності є розвиток уміння самостійно здійснювати всі її етапи й переходити з одного етапу на інший, а саме:

- від формулювання мети власної діяльності до адекватного виконання проєктних операцій,
- від реалізації проєкту до самоконтролю і самооцінювання.

Оскільки це складний процес, організатору доводиться керувати проєктною діяльністю безпосередньо, а за достатньої сформованості умінь організації проєктної діяльності — приховано її координувати.

Таким чином, *суть проєктної технології* — стимулювати інтерес здобувачів освіти до певних проблем, що передбачають оволодіння визначеною сумою знань, та через проєктну діяльність, яка здійснює розв'язання однієї або цілої низки проблем; показати практичне застосування надбаних знань від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними, дотримуючи відповідний їх баланс на кожному етапі навчання.

Великою перевагою проєктної діяльності є вміння, які набувають здобувачі освіти, а саме:

- планувати свою роботу, попередньо прораховуючи можливі результати;
- використовувати багато джерел інформації;
- самостійно збирати і накопичувати матеріал;
- аналізувати, співставляти факти, аргументувати свою думку;
- приймати рішення;
- установлювати соціальні контакти (розподіляти обов'язки, взаємодіяти один з одним);
- створювати "кінцевий продукт" – матеріальний носій проєктної діяльності (доповідь, реферат, фільм, календар, журнал, проспект, сценарій);
- представляти створене перед аудиторією;
- оцінювати себе та інших.

У результаті впровадження проєктної діяльності у навчальному закладі створюється інноваційно-розвивальне середовище, що передбачає:

- мотивацію навчальної діяльності;
- проблемно-креативну спрямованість, інтерактивну організацію освітньої діяльності;
- набуття знань, умінь і навичок як самостійного, так і колективного пошуку, постійну актуалізацію їх застосування;
- формування нового досвіду психологічних якостей;
- орієнтацію на особистий і колективний успіх.

Разом з тим варто зауважити, що позитивні сторони використання проєктних технологій не відмінюють певні проблеми їх введення в освітній

процес. Так українська дослідниця О.М.Саламаха акцентує увагу на тому, що навчальні програми не пристосовані до проектної діяльності. Крім того, багато освітян переконані, що вони працюють над проектними технологіями, проте лише створюють презентації, демонструють їх здобувачам освіти, і навіть не підозрюють, що це далеко не проєкт [159].